

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 6 februari 1931 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om utredning och förslag rörande viss ändring i expropriationslagen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 9, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Kropp* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring av gällande expropriationslag, vartill en utredning i av motionären anmärkta avseenden kunde giva anledning.

Av motionens innehåll framgår, att motionären åsyftar, att — till förebyggande av att nu gällande bestämmelser om skyldighet för expropriationssökanden att gälda alla av expropriationen härflytande, nödiga kostnader av den för expropriation utsatte utnyttjas till att utan skäl framtinga ett expropriationsförfarande — sådan ändring måtte vidtagas i samma bestämmelser, att den för expropriation utsatte skulle kunna åläggas att, när så funnes skäligt, helt eller delvis gälda berörda kostnader.

Motionens innehåll.

Beträffande de skäl, som av motionären anförts till stöd för den i motionen gjorda hemställan, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionen.

Rörande skyldighet att gälda expropriationskostnader innehåller 67 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation följande bestämmelse:

Gällande bestämmelser i ämnet.

»Den exproprierande vare pliktig gälda all av expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättnings bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Dock äge han, om han utgivit kostnad, som i 34 § första stycket avses, söka kostnaden åter av den, som därför svarar.»

Stadgandet i sista punkten avser skyldighet för ordförande eller ledamot i expropriationsnämnd, som utan laga förfall utebliver från sammanträde, att ersätta därav föranledd kostnad.

Under förarbetena till expropriationslagen var den med motionen avsedda frågan föremål för övervägande; och tillåter sig utskottet att för frågans belysande lämna en redogörelse härför.

Förfarbetena till den med motionen avsedda bestämmelsen m. m.

Enligt 28 § i 1866 års förordning om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov gällde, att all undersöknings- och rättegångskostnad,

som förorsakades av väckt fråga om jords eller lägenhets användande för i förordningen avsett ändamål, skulle den, som begärde användandet, ensamt vidkännas.

*Norrlands-
kommitténs
betänkande.*

Den s. k. norrlandskommittén framlade i sitt den 27 oktober 1904 afgivna betänkande, bland annat, ett förslag till lag angående vissa åtgärder för beredande åt enskilda jordbrukare i Norrland och Dalarna av lämpliga odlingslägenheter, därvid kommittén föreslog rätt till expropriation av erforderliga lägenheter. I förslaget upptog kommittén ett stadgande, att kostnad, som uppkommit i anledning av sakens hänskjutande till expropriationsnämnd, skulle gäldas efter de i 21 kap. rättegångsbalken stadgade grunder. Till stöd för sistnämnda förslag anförde kommittén:

Enligt 28 § i 1866 års förordning skall expropriationssökanden alltid vidkännas dessa kostnader (= kostnader, som uppkomma av ersättningsfrågans hänskjutande till nämnd). Man utgår därvid från den förutsättningen, att jordägaren bör hava rättighet att begagna sig av lagens alla garantier mot en obillig värdering utan att därför behöva vidkännas någon kostnad. Ett annat betraktelsesätt torde emellertid vara möjligt. Sedan det blivit bestämt, att jorden skall exproprieras, kan man betrakta ersättningsfrågan såsom en vanlig rättstvist, och likställa kostnaderna för frågans hänskjutande till nämnd med rättegångskostnaderna i ett mål, som uppkommer, om en ersättningsberättigad vill göra gällande ett högre ersättningsanspråk än den ersättningskyldige är villig medgiva. Har den, från vilken jorden exproprieras, nödvändiggjort nämnds tillsättande genom uppställande av ett alltför oblygt ersättningskrav, bör detta för honom icke avlöpa alldeles utan äventyr. Kommittén har i överensstämmelse med denna tankegång trots sig med avseende på förevarande kostnad kunna föreslå tillämpning av de regler, som stadgas i 21 kap. rättegångsbalken, helst dessa regler, åtminstone i åtskilliga fall, torde föranleda mindre expropriationskostnad.

*Kommitté-
betänkande
den 15 sep-
tember 1910.*

I det förslag till lag om expropriation, som den 15 september 1910 avgavs av en för revision av expropriationslagstiftningen tillsatt kommitté föreslogs såsom allmän regel, att den exproprierande skulle vara pliktig att efter rättens prövning gälda all av expropriationen följande kostnad. Endast för det fall, att, på sätt i betänkandet föreslogs beträffande viss av expropriation uppkommen skada, ersättning skulle utgå i årlig avgift och enligt förslaget ny prövning av avgiftens belopp företogs, ägde rätten bestämma, vilkendera parten skulle vidkännas kostnaden därför.

I motiverna till de sålunda föreslagna bestämmelserna anförde kommittén:

Förslaget bibehåller den i 28 § av 1866 års förordning uttryckta regel, att alla kostnader, som förorsakas av expropriationen, skola bäras av sökanden. Detta betyder emellertid icke, att sökanden skall vara skyldig gälda även sådan av motparten föranledd kostnad, som rätten finner

obehöfelig, t. ex. om motparten inkallar sakkunniga, vilkas hörande icke är av nöden för sakens utredning. Sådan kostnad följer icke av expropriationen, och rätten har, liksom i andra mål, full frihet att låta densamma stanna på den part, som onödigtvis fördyrat målets handläggning. Däremot är det tydligt att, om sakägare iakttagit inställelse vid rätten och inför nämnden, kostnaden härför ingår bland den, som den exproprierande skall gälda.

I motsats till den svenska rättens ståndpunkt gäller i utländsk lagstiftning ganska allmänt, att kostnaderna för expropriationsersättningens bestämmande skola helt och hållet eller i huvudsak drabba den förlorande parten, sålunda den, vars framställda anspråk eller erbjudanden i fråga om ersättningsbeloppets storlek minst överensstämma med den slutligen bestämda ersättningen. En liknande uppfattning har för vår rätt tagit sig uttryck i de av norrlandskommittén föreslagna bestämmelserna om rätt till expropriation av odlingslägenheterna i Norrland och Dalarna. Enligt berörda förslag skall nämligen kostnad, som uppkommer i anledning av sakens hänskjutande till nämnd, gäldas efter de i 21 kapitlet rättegångsbalken stadgade grunder. Till stöd härför har framhållits, att, sedan det blivit bestämt att jorden skulle exproprieras, man kunde betrakta ersättningsfrågan såsom en vanlig rättstvist och likställa kostnaderna för frågans hänskjutande till nämnd med rättegångskostnaderna i ett mål, som uppkomme om en ersättningsberättigad ville göra gällande ett högre ersättningsanspråk, än den ersättningskyldige vore villig medgiva. Hade den, från vilken jorden exproprierades, nödvändiggjort nämnds tillsättande genom uppställande av ett alltför oblygt ersättningskrav, borde detta för honom icke avlöpa alldeles utan äventyr.

Kommittén för sin del finner emellertid övervägande billighetsskäl tala för att en sakägare, utan risk att drabbas av någon kostnad, skall kunna få egendomens värde bestämt av sakkunniga och opartiska värderingsmän. Att han icke utan vidare vill godkänna den exproprierandes anbud behöver nämligen icke bero på någon tredska, även om uppskattningen sedermera skulle visa, att anbudet är tillfredsställande. Det är möjligt att sakägaren, som kanske aldrig haft en tanke på att avhända sig sin egendom, icke själv känner dennas saluvärde. Den då behöfliga utredningen bör göras på den exproprierandes bekostnad. En särskild anledning att låta sakägare bestrida kostnaden för nämndens sammanträde kan måhända anses föreligga i det fall, att förberedande uppskattning enligt förslaget ägt rum och nämnd, som sedermera blivit tillsatt på sakägarens föranledande, icke sätter värdet högre än uppskattningsmännen föreslagit. Det torde dock vara riktigast att låta den exproprierande även i detta fall bära kostnaden. Sakägarens ställning synes, såsom kommittén förut framhållit, icke böra försämrans mer, än som är nödigt för att bereda den exproprierande förmånen av tidigare tillträde. Dessutom kan det ju förutsättas, att jämförelsevis låga värden ofta komma att bestämmas vid den förberedande uppskattningen.

I andra stycket av förevarande paragraf stadgas angående kostnad, som ej omedelbart föranledes av expropriationen utan följer däraf att jämlikt 45 § i förslaget begäres jämkning av expropriationsersättning, som utgår i årlig avgift. Att låta även denna kostnad stanna på den exproprierande vore obilligt, för det fall att från motsidan begäran om jämkning framställes utan skäligen anledning. Det synes därför vara lämp-

ligt, att rätten efter förhållandena äger bestämma, vilkendera parten skall vidkännas kostnaden för sådan förnyad uppskattning.

Förslaget om expropriationsersättnings utgående i årlig avgift inflöt sedermera icke i lagen.

1913 års
riksdag.

I det vid 1913 års riksdag framlagda förslaget till expropriationslag hade stadgandet om gäldande av expropriationskostnaderna erhållit den lydelse, att den exproprierande skulle vara pliktig gälda all av expropriationsersättningsens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad.

Vid förslagets behandling i lagutskottet framställdes mot förslaget i denna del endast den anmärkningen, att i lagen uttrycklig bestämmelse borde införas, att den exproprierande skulle vara skyldig gälda den kostnad, som uppstått i följd av expropriationsmålets handläggning, även om någon expropriation på grund av återkallelse eller eljest icke komme till stånd.

Det vid 1913 års riksdag framlagda förslaget till expropriationslag förföll.

I det av Kungl. Maj:t vid 1917 års riksdag framlagda lagförslaget om expropriation, vilket uti ifrågavarande del av riksdagen bifölls, hade stadgandet om gäldande av expropriationskostnad erhållit sin nuvarande lydelse.

1928 års
riksdag.

Vid 1928 års riksdag förekom den nu föreliggande frågan till behandling. Uti likalydande motioner (nr 163 i första kammaren och nr 295 i andra kammaren) yrkade dels herr *Möller* m. fl. och dels herr *Hansson i Stockholm* m. fl., att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t, bland annat, hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning huruvida ökade garantier kunde vinnas, att genom främjande av avtal under hand eller på annat sätt kostnaderna för ett expropriationsförfarande nedbringades, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Till stöd för denna sin hemställan anförde motionärerna:

Ett expropriationsförfarande är i regel jämförelsevis tidsödande och medför avsevärda kostnader.

Till undvikande av tidsutdräkt och nedbringande av kostnaderna böra frivilliga överlåtelse befrämjas.

För närvarande gäller, att ersättning ej må bestämmas lägre än vad den exproprierande i målet erbjudit (38 §) samt att den exproprierande skall vara pliktig att — med undantag varom nu ej är fråga — gälda all expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättningsens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad.

Givet är emellertid att den exproprierande kan vara benägen att förlik-

ningsvis, för att slippa dröjsmål och expropriationskostnader, erbjuda ett jämförelsevis högre lösenbelopp, om han vet att det avgivna anbudet, därest detsamma avslås, icke längre blir av betydelse för expropriationsersättningens bestämmande. Och givet är också att markägaren är mera benägen antaga ett fördelaktigt anbud, om han vet att ersättningen av en nämnd kan komma att bestämmas till lägre belopp.

Och har förlikning ej kunnat komma till stånd, synes det ej överensstämma med rättvisa och billighet att den exproprierande skall betala alla kostnaderna, även om ersättningen ej bestämts till högre belopp än vad som av honom förlikningsvis erbjudits.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet hemställde i sitt övermotionerna avgivna utlåtande (nr 2), — under framhållande att det icke kunde förnekas, att ett expropriationsförfarande i verkligheten understundom medförde avsevärt större kostnad för den exproprierande, än kostnaden vid motsvarande förvärv från en jordägare, som godvilligt avstode mark, samt att en utredning av detta spörsmål borde komma till stånd, därvid de av motionärerna framförda synpunkter rörande löse-skillningens bestämmande jämväl torde böra komma under omprövning — att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa den av motionärerna begärda utredningen och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Utskottets hemställan blev emellertid av riksdagen avslagen.

Det torde icke kunna förnekas, att gällande bestämmelser om skyldighet för expropriationssökanden att under alla förhållanden gälda samtliga av expropriationen härflytande kostnader kunna av den för expropriation utsatte obehörigen utnyttjas till att — även om expropriationssökanden erbjudit fullt skälig ersättning — framtvinga tillsättande av expropriationsnämnd och därigenom avsevärt fördyra expropriationskostnaderna. Denna synpunkt har redan under förarbetena till expropriationslagen varit föremål för övervägande utan att då vinna beaktande. Till grund för nuvarande bestämmelser i ämnet ligger huvudsakligen det skäl, att den, som utsättes för det intrång som expropriationen innebär, utan risk att behöva gälda kostnaderna därför bör äga påfordra en fullt opartisk uppskattning av värdet å den egendom han nödgas avstå. Detta skäl synes utskottet alltjämt äga giltighet. Ett stadgande av den innebörd motionären i första hand ifrågasatt skulle kunna medföra, att den för expropriation utsatte ej vågade annat än godtaga ett alltför lågt ersättningsbelopp, som av expropriationssökanden erbjudits, när han eljest kunde löpa risk att få betala kostnaderna för expropriationen. Om den för expropriation utsatte ålades att gälda kostnader därför, skulle detta även innebära, att han icke finge full ersättning för den i anspråk tagna egendomen, vilket icke överensstämmer med expropriationslagstiftningens grundprinciper. De nu anförda olägenheterna skulle ej heller undanröjas, om det lades i expropriationsdomstolens hand att i varje särskilt fall avgöra, om och i vad mån den

Utskottet.

för expropriation utsatte skulle gälda kostnaderna därför. Med hänsyn till vad sålunda anförts finner sig utskottet icke kunna förorda en lagändring i den av motionären angivna riktningen.

Utskottet får förty hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 februari 1931.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman, von Geijer, Hagman, Frändén, Lindhagen, Gustaf Tamm, Norman* och *Granström*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hage, Andersson* i Rasjön, *Johansson* i Hallagården,* *Arönson, Pettersson* i Hällbacken, *Sandström* i Nyland och *Skoglund*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Lindhagen* och *Norman*, vilka hemställt om bifall till motionens yrkande.

Till stöd härför har herr *Lindhagen* för sin del anført följande:

»Mig synas motionärens grundsatser vara välbetänkta och rättvisa. Norrlandskommittén framlade redan år 1904 enahanda synpunkter på denna sak.

Utskottet har nu först ansett, att den, som utsättes för expropriation, bör äga påfordra en fullt opartisk uppskattning av värdet utan risk att behöva gälda kostnaderna. Det är nu en illusion att föreställa sig att en expropriationsnämnds uppskattning alltid är fullt opartisk. Om nu emellertid denna fullt opartiska undersökning kommer till det resultat, att den, som skulle förvärva jorden, frivilligt redan erbjudit fullgod ersättning, så har ju den andra trasslat i ogjort väder.

Det talas jämt så mycket om, att individen bör söka finna sig tillräta i förhållandena av egen kraft. Man måste fråga sig varför just i detta föga ömmande fall personen i fråga skall sättas under förmynderskap och frånhändas möjlighet och uppfordran att själv bedöma vad han rimligen och anständigtvis bör begära för sin jord. Det skall väl förmodligen igen vara en hyllning åt den gamla äganderättens majestät på bekostnad av rimlighet och rättvisa.

På grund härav har jag ansett mig böra tillstyrka skrivelseförslaget.»